

внесок у вивчення історії рос. церк. проповіді, біографій рос. проповідників та їхнього гомілетичного досвіду. Видану П. «Историческую хрестоматию» (1879) було відзначено, згідно з ухвалою Св. Синоду, Макаріївською премією у половинному розмірі, а «Русскую гомілетическую хрестоматию» (1882) рекомендовано Св. Синодом до придбання семінарськими б-ками та використання як посібника з гомілетики для семінаристів.

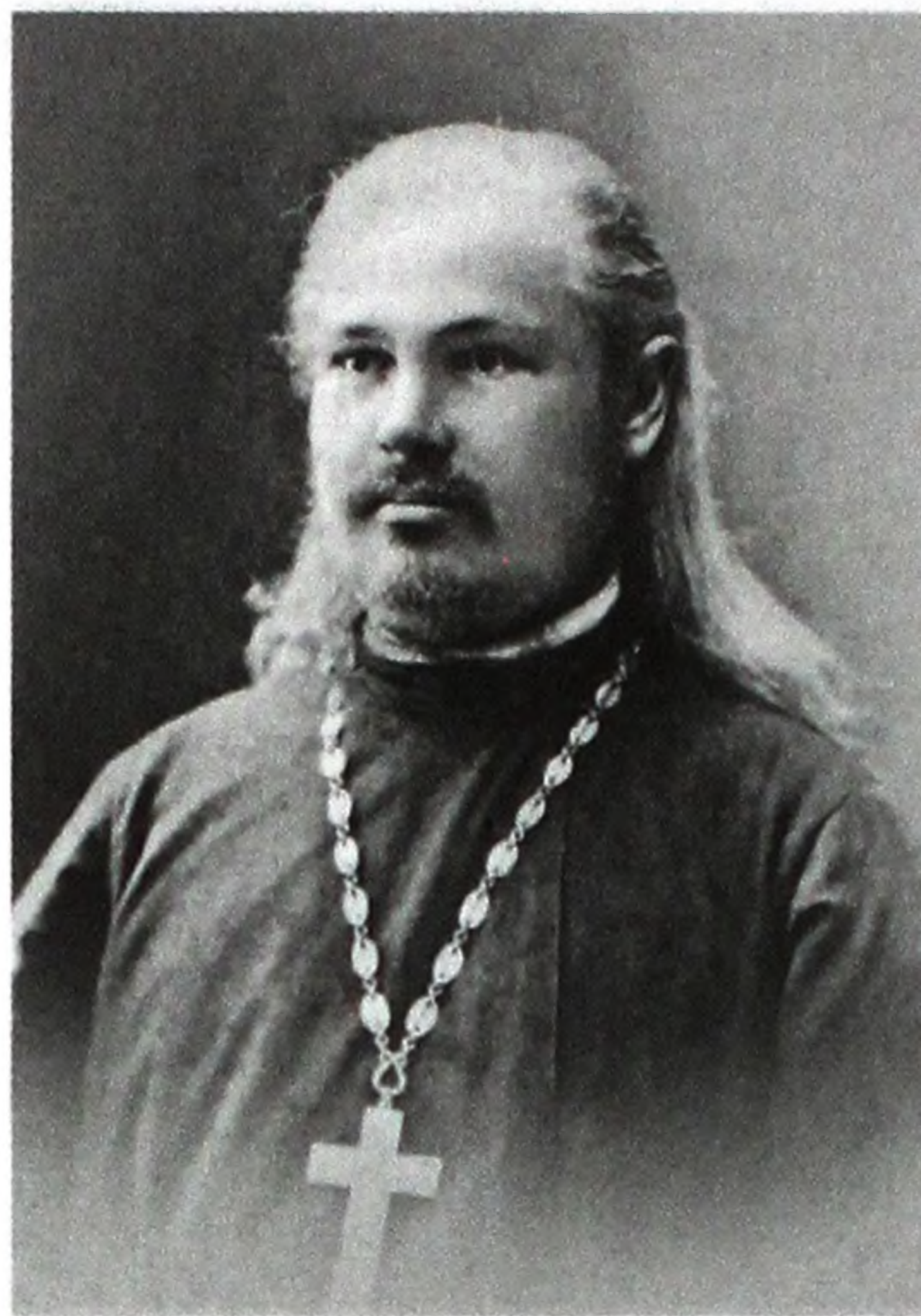
Помер у Києві на 52-му році життя. Похований на Аскольдовій могилі (кладовище знищене у 1930-х).

Осн. тв.: Святоотеческая хрестоматия с биографическими сведениями о святых отцах-проповедниках Вселенской Церкви и с указанием отличительных черт проповедничества каждого из них. (Пособие к изучению истории христианской церковной проповеди). – К., 1877. – [2], VI, 298 с.; 2-е изд. – К., 1879. – [2], VI, 298 с.; 3-е изд. – К., 1901. – [1], V, 298 с.; 4-е изд. – К., 1911. – [2], VI, 304 с.; 5-е изд. – К., 1915. – [3], VII, 367 с.; Историческая хрестоматия для изучения истории русской церковной проповеди с общей характеристикой периодов ее, с биографическими сведениями о замечательнейших проповедниках русских (с XI–XVIII вв. включительно) и с указанием отличительных черт проповедничества каждого из них. – К., 1879. – [2], II, 600, IV с.; Образцы русской церковной проповеди XIX века (с планами для импровизации, с программой и образчиками внебогослужебных бесед и с правилами для современного нам церковного проповедничества в Русской Церкви). – К., 1882. – VIII, 731, V с.; 2-е изд. – VI, 731, V с.; 3-е изд. – К., 1912. – VI, 731, V с.; Дополнение к «Святоотеческой хрестоматии». – К., 1887. – [4], 192 с.; Русская гомілетическая хрестоматия с краткими биографиями русских пастырей-проповедников и характеристиками их проповедничества XVII–XIX вв. – К., 1887. – VIII, 676 с.; 2-е изд. – К., 1899. – VIII, 676 с.; История русской церковной проповеди в биографиях и образцах пастырей-проповедников с пол. IX–XX вв. – 2-е изд. – К., 1891. – II, V, 627 с.; 3-е изд. – К., 1901. – 682 с.

Арх.: ІР НБУВ. – Ф. 175. – №№ 59/11, 1141, 1230; Ф. 304. – Дис. 287; ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 4318, 4319; Ф. 712. – Оп. 4. – Спр. 1005.

Опубл. дж.: О книге священника Поторжинского «Образцы русской церковной проповеди», с журналом Учебного Комитета при Св. Синоде // Воронежские Ев. – 1883. – № 6. – С. 175; Протоиерей Матвей Поторжинский [некролог] // КЕВ. – 1891. – № 13. – Ч. неофиц. – С. 279–280; Фоменко К. И., прот. Двадцать первый курс Киевской духовной академии (Воспоминания бывшего студента XXI курса) // ТКДА. – 1912. – № 10. – С. 328.

Літ.: [Рец. на кн.] : Историческая хрестоматия для изучения истории русской церковной проповеди.

**Матвій
Поторжинський**

Сост. свящ. М. А. Поторжинский. К., 1879 // КЕВ. – 1880. – № 22. – Ч. неофиц. – С. 5–7; [Рец. на кн.] : Образцы русской церковной проповеди XIX века (с планами для импровизации, с программой и образчиками внебогослужебных бесед и с правилами для современного нам церковного проповедничества в Русской Церкви). Сост. свящ. М. А. Поторжинский. К., 1882 // Там само. – 1882. – № 19. – Ч. неофиц. – С. 362–364; [Рец. на кн.] : Святоотеческая хрестоматия с биографическими сведениями о святых отцах-проповедниках Вселенской Церкви и с указанием отличительных черт проповедничества каждого из них. Сост. прот. М. А. Поторжинский. К., 1915 // Там само. – 1915. – № 6. – Ч. неофиц. – С. 138–139.

А. О. Сапонов

ПРАВДОЛЮБОВ Володимир Анатолійович [рос. Правдолюбков Владимир Анатольевич] (22.07[03.08].1888–04.10.1937), **мученик**, випускник КДА – богослов, психолог, педагог. Син священномученика Анатолія Правдолюбова (1862–1937); брат священномученика ієрея Миколи Правдолюбова (1892–1941) та священносповідника Сергія Правдолюбова.

Нар. у с. Маккавеєво * (нині – у складі пгт Синтул) Касимівського пов. (нині – р-ну) Рязанської губ. (нині – обл. РФ) у сім'ї меш-

* Загальнопоширені відомості про те, що місцем народження П. було м. Касимів, не відповідають даним із його автобіографії від 15.06.1914 (ІР НБУВ. – Ф. 175. – № 1949. – Арк. 1).

Володимир
Правдолюбів

канців повітового м. Касимова Анатолія Авдійовича та Клавдії Андріївни Правдолюбівих. На той час батько П. був учителем Касимівського ДУ; прийнявши сан ієрея (1892), суміщав пед. та адм. діяльність (з 1909 обіймав посаду повітового наглядача церк. шкіл) із служінням у Свято-Успенському храмі Касимова (1894–1915, 1921–33). Дитячі роки П. минули в с. Маккавеево, в оселі батьків його матері (дід П., священник, згодом – протоієрей, Андрій Федорович Дмитрев служив у місцевій Свято-Покровській церкві).

Після закінчення Касимівського ДУ (1898–1903) і Рязанської ДС (1903–09) навчався у КДА (1909–13), де здобув ступ. канд. богослов'я (ухвалу Ради КДА від 14.06.1913 затверджено митрополитом Київським і Галицьким Флавіаном (Городецьким) 26.06.1913). У студентські роки надрукував кілька статей у ж-лах «Руководство для сельских пастырей» та «Миссионерский сборник». Один із розділів канд. твору П. «Вероучение, воззрения на обрядовую сторону религии и нравственное учение Книги пророка Иеремии», оціненого Радою КДА на підставі відгуків доц. В. Ф. Іваницького і проф. священника О. О. Глаголева балом «4+», було

опубліковано у збірнику найкращих студентських робіт КДА за 1913 (попри низку недоліків переважно формального порядку обидва рецензенти визнали твір П. «очень дельной работой»).

Після закінчення КДА служив у м. Житомирі (тоді – Волин. губ.), де викладав рос. мову і літ-ру в учительській семінарії (з 1913) та жін. гімназії А. К. Покрамович (1913–14), логіку і психологію у жін. гімназії Св. Анастасії (з 1915). У 1916 призначений директором Житомир. учительської семінарії. Двічі виїжджав до Галичини, де читав лекції на спец. курсах для вчителів народних шкіл, організованих рос. урядом (1915–16). За пед. заслуги нагороджений орденом Св. Станіслава 3-го ступ. (1916). У 1917–21 завідував трудовою школою в Житомирі та викладав у Волин. народному ун-ті (нині – Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка). У роки громадянської війни переховував постраждалих від євр. погромів.

Переїхавши у 1922 до Москви, вчителював у школах; створив дитячий притулок на Арбаті, яким завідував у 1922–29; викладав у «1-й Советской объединенной военной школе РККА им. ВЦИК» (нині – Моск. вище військ. командне уч-ще). У др. пол. 1920-х – доц. пед. ф-ту 2-го Моск. держ. ун-ту (нині – Моск. держ. пед. ун-т) і старший асистент його Психотехнічної лабораторії; наук. співробітник Науково-пед. ін-ту методів шкільної роботи Народного комісаріату просвіти РРФСР (нині – Ін-т змісту і методів навчання Рос. академії освіти).

Активно займався наук. діяльністю – переважно у царині педагогіки та психології. Брав участь у I Всерос. з'їзді з психоневрології (10–15.01.1923), де виступив із доповіддю «К вопросу об экспериментально-психологическом исследовании стенографов». У 1924 видав науково-популярний нарис, присвячений історії писемності (у 1929 опублікований також у Мінську в перекладі мовою їдиш за редакцією відомого гебраїста Гілеля Александрова). Протягом 1920-х опу-

блікував низку психолого-пед. статей у періодиці («Журнал психологии, неврологии и психиатрии», «На путях к новой школе», «Путь просвещения», газета «Известия» та ін.), брошур і книжок із педології та прикладної психології, у яких оприлюднив, зокрема, результати власних експериментальних (за оцінкою сучасних фахівців – унікальних) досліджень проблеми працездатності та розумової втоми учнів. Спеціально вивчав вплив кінематографа на психічний та естетичний розвиток дітей шкільного віку; розробляв методологію та методику вивчення юних глядачів та ролі кіномистецтва у їхньому особистісному становленні; попереджав про негативні наслідки для дитячого здоров'я надмірного захоплення кіно. Співпрацював із Дослідною психологічною лабораторією при Академії Генерального штабу, розробляючи методи психол. тестування.

Не приховував своєї належності до РПЦ. Особисто спілкувався із Патріархом Московським і всієї Росії Тихоном (Беллавіним).

04.06.1929 заарештований. Протягом двох місяців утримувався у моск. Бутирській тюрмі. Був обвинувачений у «злостной антисоветской агитации и пропаганде, участии в "Союзе русского народа" и контрреволюционном заговоре». Винним себе не визнав. 08.08.1929 засуджений Особливою Народою при Колегії ОДПУ на 3 роки виправно-трудоу таборів. Відбував покарання спочатку в Соловецькому таборі особливою призначення (де перебував, за одними даними, протягом року, за ін. – 2 роки), а згодом на засланні в м. Вельську Півн. краю (нині – Архангельської обл. РФ).

Відбувши термін покарання, у 1932 приїхав до Москви, однак не маючи права ані на працевлаштування, ані на проживання у столиці, до того ж втративши дружину (в 1925–32 перебував у шлюбі з Наталею Сергіївною Шемякіною, уродженкою м. Касимова; залишила П. після його повернення

з ув'язнення), мусив оселитись у м. Касимові. У 1932–34 викладав у місцевому Індустріальному технікумі. Відкрито сповідував християнство, був активним парафіянином РПЦ. Разом із братом, священником м. Касимова Миколою Правдолюбовим, уклав життя касимівських місцевошанованих подвижників благочестя – царевича Якова (XVII ст.), Петра Відлюдника (сер. XIX ст.), блаженної Матрони Анемнясевської (Белякової, 1864–1936; канонізована РПЦ у 2000). Особисто відвідував Матрону у с. Анемнясево Бельковського р-ну Моск. обл. (нині – Касимівського р-ну Рязанської обл. РФ).

За одними даними, у 1934 переїхав до м. Сергача Горьковського краю (нині – в Нижегородській обл. РФ), де обійняв посаду викладача пед. технікуму. За ін. даними – із серпня 1934 до літа 1935 мешкав у м. Горькому (нині – м. Нижній Новгород РФ), де викладав у технікумі та зразковій школі; працювати у Сергачькому пед. технікумі почав лише з 01.09.1935.

25.09.1935 заарештований у справі «попов Правдолюбовых и больного выродка Матрены Беляковой», за якою проходили також його брати-священнослужителі Микола та Сергій (згодом справу П. було виділено в окреме провадження). Був обвинувачений у тому, що «являлся активным участником контрреволюционной церковно-монархической группировки церковников... в контрреволюционных целях для создания авторитета и прославления "блаженной Матрешки" и "царевича" Касимовского Иакова написал подробное их жизнеописание... организовывал массовое паломничество на его могилу, где участники группы обрабатывали верующих в антисоветском духе». Ухвалою Особливої Народи при НКВС СРСР від 26.11.1935 засуджений на 5 років таборів.

Покарання відбував у Карагандинському виправно-трудоу таборі, де працював помічником лікаря. 04.11.1937 заарештований у таборі. Обвинувачений у створенні

серед табірників контрреволюц. угруповання під керівництвом архімандрита Маврикія (Полетаєва), участі у богослужіннях і поширенні серед ув'язнених антирад. та реліг. настроїв. Винним себе не визнав. За вироком Трійки при НКВС у Карагандинській обл. від 28.09.1937 засуджений до вищої міри покарання.

Розстріляний на 50-му році життя. Місце поховання невідоме.

Реабілітований ухвалами Рязанської обласної прокуратури (1989) та прокурора м. Караганди (1997).

Канонізований Ювілейним Архієрейським собором РПЦ у серпні 2000 як мученик. Дні пам'яті – 21 вересня (4 жовтня) та у Соборі новомучеників і сповідників Російських, Соборах Волинських, Рязанських і Касимівських святих, Соборі новомучеників і сповідників Радонезьких та Соловецьких, Соборі святих КДА.

З 2013 ім'я П. не зазначають у церк. календарях РПЦ (те саме стосується імен ще кількох десятків рос. новомучеників та сповідників ХХ ст.). Офіц. роз'яснень щодо цього досі не надано.

Осн. тв.: Нравственный облик пастыря по сочинениям о. Иоанна Кронштадтского // РукСП. – 1912. – № 1. – С. 46–56; Воззрения пророка Иеремии на обрядовую сторону религии // Учено-богословские опыты студентов имп. Киевской духовной академии LXVI курса. – К., 1913. – Вып. 11. – С. 262–306; К вопросу об экспериментально-психологическом исследовании стенографов // Вопросы стенографии. – 1923. – № 1. – С. 10–16; История письма. – М., 1924. – 92 с.; Работоспособность учащихся: Ее интенсивность, характер и качество применительно к педагогической практике. – М., 1926. – 88 с.; Кино и учащиеся // На путях к новой школе. – 1927. – № 2. – С. 19–30; Кино и наша молодежь: на основании данных педологии. – М., 1929. – 139 с.; [Те саме у зб.]: Публика кино в России: социологические свидетельства 1910–1930-х годов. – М., 2013. – С. 143–211; Житие и Акафист св. блж. Матроне Анемнясевской, в Рязанской земле просиявшей / [В. А. Правдолюбов, свящ. Н. Правдолюбов]. – М., 1999. – 72 с.; Блаженный Иаков, царевич Касимовский / [В. А. Правдолюбов, свящ. Н. Правдолюбов]. – М., 2005. – 48 с.; Старец Петр, отшельник Касимовский / [В. А. Правдолюбов, свящ. Н. Правдолюбов]. – М., 2005. – 48 с.

Арх.: ІР НБУВ. – Ф. 175. – № 1949; ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 9717.

Опубл. дж.: Извлечение из журналов Совета Киевской духовной академии за 1912–1913 учебный год. – К., 1914. – С. 554–561, 657, 683; Памятная книжка Волынской губернии на 1914 г. – Житомир, 1913. – С. 364, 367; Памятная книжка Волынской губернии на 1915 г. – Житомир, 1915. – С. 362; Памятная книжка Волынской губернии на 1917 г. – Житомир, 1916. – С. 259–260.

Літ.: Правдолюбов С., прот. Владимир Анатольевич Правдолюбов // ПЭ. – Т. 8. – М., 2004. – С. 646–647; Правдолюбов М., прот. Владимир Анатольевич Правдолюбов // Мир Православия. – 2004. – № 9 (78). – Режим доступа: <http://www.baltwillinfo.com/mp9-04/mp-10.htm>. – Назва з екрана; Безруких М. М. Школа и здоровье детей (100-летний опыт решения проблемы в России) // Проблемы современного образования. – 2011. – № 4. – С. 7; Мученик Владимир Правдолюбов // Рязанский церковный вестник. – 2012. – № 4. – С. 65–70; «Моя жизнь – Христос, и смерть – приобретение». Новомученики и исповедники земли Рязанской. ХХ век. Патерик. – Рязань, 2012. – С. 256–261.

С. Л. Кузьміна, М. Л. Ткачук

ПРАВДОЛЮБОВ Сергій Анатолійович [рос. Правдолюбов Сергей Анатольевич] (13[25].07.1890–18.12.1950), протоієрей, священносповідник, випускник КДА – священнослужитель РПЦ, проповідник, духовний письменник. Син священномученика Анатолія Правдолюбова (1862–1937); брат священномученика ієрея Миколи Правдолюбова (1892–1941) та мученика Володимира Правдолюбова.

Нар. у с. Маккавеево (нині – у складі пгт Синтул) Касимівського пов. (нині – р-ну) Рязанської губ. (нині – обл. РФ) у сім'ї мешканців повітового м. Касимова Анатолія Авдійовича та Клавдії Андріївни Правдолюбових. На той час батько П. був учителем Касимівського ДУ; прийнявши сан ієрея (1892), суміщав пед. та адм. діяльність (з 1909 обіймав посаду повітового наглядача церк. шкіл) із служінням у Свято-Успенському храмі Касимова (1894–1915, 1921–33). Дитячі роки П. минули в с. Маккавеево, в оселі батьків його матері (дід П., священник, згодом – протоієрей, Андрій Федорович Дмитрев служив у місцевій Свято-Покровській церкві). У 1896 внаслідок тяжкої хвороби П. майже цілковито втратив слух. За сімейним переказом, пережив досвід чудесного зцілення.